

показује у једном изванредно опрезном прегледу проблематичност и проблема-тику читања линеарног А писма уз помоћ линеарнога В. Ипак неких 45 знакова, по његову схватању, од свега 70 у лин. А могу се са сигурношћу идентификовати (стр. 265). На основу материјала прочитаног на тај начин закључује да се ради о једном флективном језику, можда индоевропском, али никако грчком. Георгијев у дискусији (стр. 266), полазећи од свога читања (против кога наново износи аргументе Lejeune), сматра да је несумњиво и језик линеарног А писма грчки, а никако само некакав индоевропски говор као ликиски или пелазгијски нпр. То своје схватање у новије време Георгијев је и детаљније образложио (*Studia linguistica in honorem St. Mladenov*, Софија 1957, стр. 419—425) у једном чланку од августа 1956 г., чији је закључак опет да су текстови писани лин. А азбуком писани једним архаичним грчким дијалектом. За то своје схватање он налази довољну потврду у следећим читањима и интерпретацијама које сматра „поузданим или врло вероватним“: *-qe* = атички *te* од иевр. *kve*, *qa-pha* = ат. *baphē* од иевр. *gwabha*, *ka-pa* = ат. *skapḗ*, *pu-ko* = *phukos*, *se-da-ma-te* = *sei*, *Damater*, *pa-te-qe* = ат. *panta te*, *po-to* = *po(n)tō(s)*, ат. *pantōs*, *ki-ro* = хом. *khiloi*, ат. *khiloi* „1000“, *ki-ra* = хом. *khila*, ат. *khila* „1000“, *o-ro* = ат. *holon holōs*. Није овде потребно указивати наново на несигурност у читању и интерпретацији. Тако је Георгијев, да би дошао до свога доказа *o-ro*, за први знак морао претпоставити вредност *o*, мада он у лин. В има вредност *ku*. То он чини уз примедбу да нам читање *ku-ro* „не даје ништа“ јер му не можемо наћи одговарајућег облика у грчком. Ово значи лишавати се по вољи јединог метода за читање линеарног В, тј. претпоставке о далекосежном подударану вредности знакова у случајевима „када не даје ништа“, односно другим речима не потврђује претпоставку о грчком карактеру језика о коме треба тек читање да сведочи. Уосталом, сметња је оваквом поступку, како је упозорио већ Palmer (*Et. Mus.* 266), што би очекивали упр. *holvos*, а не *holos*. Исто тако је већ Lejeune у дискусијама на састанку указао на непоузданост читања *-qe*, које полази од претпоставке да је и у линеарном А било лабиовелара и превија потпуно питање да ли такво *-qe* у контексту претставља копулу, суфикс или било какав завршетак речи. Ипак се Георгијев, који развија огромну активност на овоме пољу, ни на овоме није зауставио, већ је децембра 1956 у чланку *La position du dialecte crétois des inscriptions en linéaire A* (Зборник Младенова стр. 427) покушао да још ближе одреди тај тобожњи архаични грчки дијалекат. Он на основу веома оскудног материјала, који по мишљењу Ventris-а (*Et. Mus.* 267) није довољан да се на њега примени метод којим је прочитао лин. В писмо, Георгијев налази сада следеће: „Le dialecte des textes en linéaire A (le dialecte de Phaistos) ne diffère pas beaucoup du dialecte de Cnossos de tablettes en linéaire B“, али ипак види неке разлике. Ово схватање Георгијева објављено је последњих месеци 1957 г. Оправданост његових извођења (која, колико ми је познато, нису од осталих испитивача самих текстова прихваћена у томе облику) показале тек даља испитивања, за која је већ састанак 1956 и публикација *Études Mycéniennes* био од великог значаја. А оно што се из закључака тог састанка види изгледа да се још није изменило: чак и основни технички посао око публиковања текстова у целини, стварања потпуних регистара и помоћних приручника још је у току, па су разумљива размимоилажења и различити покушаји тумачења и код много боље познатог језика линеарног В писма.

М. Флашар, Београд.

GEORGE E. MYLONAS, *Ancient Mycenae the Capital City of Agamemnon*. London, 1957.

Осам година после опширне и студиозне Wase-ове књиге о Микени појава нове Милонасове монографије претставља смео, мада не и неочекиван покушај нове синтезе. Време које раздваја ове две књиге припада најзначајнијем периоду у историји проучавања Микене после великих Шлиманових открића. Коначно дешифровање линеарног В писма, а затим откриће новог круга краљевских гробова 1952—1954 г., донели су низ нових и значајних елемената за употпуњавање и коначно уобличавање историје микенске цивилизације и то историје у правом смислу те речи. Милонасова књига означава

први покушај у том правцу коначног увођења микенске културе у историју који већ стога заслужује посебну пажњу.

Поређење између *Wase*-ове и Милонасове књиге о Микени не намеће се само због релативно малог броја година које их деле и нових резултата археолошких истраживања, већ пре свега због различитих метода које су аутори применили проучавајући један исти проблем. Док *Wase*-ова књига представља синтезу свих истраживања вршених у Микени до 1940 г., пре свега резултата до којих је дошао сам *Wase* копајући у Микени између 1920 и 1939 г., у Милонасовој монографији поред материјала из новоиспитаног круга краљевских гробова коме је поклоњено највише места и пажње, сакупљени су и главни резултати истраживања *Wase*-а између 1950 и 1955 г. Међутим, обе књиге су далеко од тога да буду обична компилација новијих истраживања у Микени. Њиховим ауторима је нов материјал послужио као потстрек и основа да изнесе свој лични став према сложеној проблематици везаној за Микену и њену културу.

У супротности према објективистичком *Wase*-ову ставу и методу, Милонас покушава да нас уведе преко археологије и мита у историју Микене, њених краљева и династичких борби у времену између краља Персеја и Тисамена. Ово повезивање археолошке грађе с легендом даје посебну карактеристику целој књизи, у којој прво поглавље носи симболичан назив: *Легенде и историја*. У том поглављу је и скицирана цела историја Микене од оснивача династије Персеида па до хеленистичког доба. Археолошки материјал изложен у наредним поглављима само илуструје и употпуњује историску скицу изнесену у првој глави књиге.

Овим Милонасовим основним ставом диктиран је и распоред и врсте материјала обухваћених књигом. Карактеристично је да Милонас сву пажњу концентрише на проучавање архитектуре и гробова, управо на објекте који му најгодније могу послужити за реконструкцију микенске историје. Зато би се могао замерити Милонасу априоран став из кога резултирају извесни закључци у вези с најважнијим споменицима архитектуре као и занемаривање извесних врста материјала, нарочито керамике и пластике.

Док су Милонасови претходници *Tsountas* и *Wase* везивали поједине облике гробова с одређеним фазама и променама у историји микенских владара, Милонас је ту историју везао за грађење киклопских зидова. Устајући одлучно против *Wase*-ова тврђења да је цео киклопски зид грађен истовремено у току *LH III A* периода, Милонас је убедљиво показао да се мора рачунати најмање са три грађевинске фазе: прва је везана за владавину краља Персеја између 1350 и 1330 г. када је изграђен први киклопски зид који је опасивао краљевску палату, друга је везана за долазак на престо династије Пелопида, тј. Атреја, када је површина микенског акрополиса проширена рушењем старог зида на југозападној страни додавањем лавље капије и новог зида, и најзад, трећа фаза, везана за Агамемнона и Ореста, када је цитадела проширена на североисточној страни. Ова нова Милонасова теза значајна је не само за проблематику градње киклопског зида него нарочито и за хронологију низа споменика микенске културе која је сада снижена за неких сто година. Уместо прихваћеног датовања лавље капије и Атрејевог ризнице у средину *XIV*-ог века, Милонас предлаже 1250 г. као највероватнији датум Атрејевог владавине и његове грађевинске делатности у Микени. С друге стране, ако би се прихватила Милонасова теза о периодизацији грађења и проширавања киклопског зида, резултат би била значајна чињеница да се круг краљевских гробова који је открио Шлиман првобитно налазио ван градских бедема и да је тек касније, у току *LH III B* периода ушао у круг цитаделе. Што се тиче релефа на лављој капији, Милонас одлучно устаје против *Evans* — *Wase*-ове и Нилсонове хипотезе негирајући сваки дубљи религиозни смисао овој претстави, која по његово мишљењу има чисто хералдички карактер: стуб симболише палату, односно династију Пелопида, а лавови њени чувари су као и сама династија пореклом из Мале Азије.

Четврто поглавље Милонасове књиге (*Houses and Grave beyond the Citadel*) значајно је по новој тези о настанку толос-гробова. Док за тип гробова у облику собе (*chamber grave*) Милонас прихвата Персоново мишљење о њихову пореклу из Египта, за толос-гробнице мисли да су настале као ре-

султат локалног развоја, да су оригиналне творевине микенске културе, чији се прототип налази у краљевском кругу гробница А и В.

У петом поглављу које се односи на круг гробова који је открио Шлиман, Милонас се углавном највише задржава на проблему параетног прстена плоча око гробова. Уместо *Wase*-ова решења да је круг параетних плоча постављен тек око 1350 г., или *Маринатосова* који се залаже за истовременост параетних плоча и гробова, Милонас предлаже средње решење: гробови су првобитно били ограђени, али је тај старији параетни прстен касније президан и то не око 1350 г., већ сто година касније.

Најзначајнији део књиге свакако претставља последње поглавље у коме су изнесени сви значајнији резултати последњег великог открића у историји истраживања Микене — новог краљевског круга гробова (*Grave Circle B*). Мада дефинитивна обрада овог материјала тек следи, подаци које даје Милонас као и велики број илустрација (47 од укупно 87, колико књига садржи) довољни су да се оцени значај овог открића, важног не само за микенску историју која се сада помера у даљу прошлост, већ и за проучавање уметничких стилова, утицаја са стране и пре свега религије и култа.

Нов круг гробова удаљен 130 м. од лавље капије, налази се непосредно поред *Клитеместрине* гробнице. Мада је од кружног прстена очуван незнатан део, овај нов круг гробова по облику и начину сахрањивања у њему везује се потпуно за Шлиманов, од којег је нешто старији (*MH II* и *III* период). Од двадесет и четири гроба, колико је укупно нађено, нарочито су значајни њих четрнаест, који су за разлику од гробова у Шлиманову кругу обележени словима грчке азбуке. Поред низа значајних налаза у гробовима, једне рељефно украшене стеле нађене *in situ*, нарочито је важно откриће једне маске од електрона у гробу Г. Нажалост околности овог налаза нису тачно познате, тако да и даље остаје нерешен проблем положаја маске у микенским гробовима.

Ово би биле само најзначајније новине које доноси Милонасова књига. Стручњак ће у њој наћи још цео низ нових детаља, интересантних претпоставки и објашњења, као и нарочито занимљивих предлога у вези с религијом и култом. Неке од њих су можда сувише смеле, на пример објашњење микенских теракота као претставе божанства, или преураћене, као теза о пореклу *голос-гробова*, али поузданост у излагању и повезивању археолошке грађе с легендом и историјом у целини, дају Милонасову књизи озбиљност и научну уверљивост.

Д. Срејовић, Београд.

EGON BRAUN, *Die Kritik der Lakedaemonischen Verfassung in der Politik des Aristoteles*. Klagenfurt, 1956.

Иако нас од живота и рада великог Стагирина деле двадесет и три века његово огромно дело није ни до дандас довољно проучено. Губитак многобројних његових списа и безброј нејасности и некоректности у сачуваним књигама условили су огромну литературу, на којој раде научници читавог света. Познато је и то како се поводом појединих проблема и питања овог мислиоца одавно воде окршаји и ломе коља многих испитивача. Тако је, на пример, питање катарсе, где су само код нас за последњих двадесетак година написана три значајна научна прилога.

Код Аристотела је врло јасан и видан класни став. Његово обимно, дубоко и свестрано дело, које обухвата готово све гране филозофије и науке, одражава његов став идеолога робовласничке класе, чији је он био моћан заступник и бранилац, нарочито њеног средњег слоја, који је у доба Аристотелово све више пропадао. Отуда је принцип средњег, тзв. златна средина, који се испољио у схватањима многих аутора старе Грчке, толико карактеристичан баш за Аристотела. Тај принцип заступљен је у свим његовим делима, а особито у делима која проучавају људско друштво, као у етици и политици.

Аристотелово гледиште о човеку као друштвеном бићу основа је његове политичке теорије изражене у *Политици* и *Атинском уређењу*. Сагласно свом учењу о принципу средњег, он је од три, по њему, позитивна облика државне управе највише волео средњи, тј. владу аристократије, која стоји отприлике у средини између монархије и полиције, владе добре демократије, коју он иначе